

วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง

The Discourse on Tourism Development for Area-Based Development in the Watersheds of Lower East of Southern Region

ชัยณรงค์ ศรีรักษ์*

Chainarong Sriruk

สุดสันต์ สุทธิพิศาล**

Sutsan Suttipisan

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง โดยวิธีวิเคราะห์วาทกรรมตามกรอบคิดของ Fairclough (2010) รวบรวมข้อมูลภูมิสังคมและการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว และรายงานวิจัยเชิงพื้นที่สังเคราะห์และนำเสนอข้อค้นพบด้วยการตีความ พบว่า วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจำแนกตามอุดมการณ์การพัฒนา คือ (1) วาทกรรมการพัฒนากระแสหลัก เป็นการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนใต้ ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และเขตพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนใต้ และ (2) วาทกรรมการพัฒนากระแสรองที่ประกอบสร้างจากอุดมการณ์เพื่อสร้างความมั่นคงของรัฐ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ เขตพัฒนากลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ เขตปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวาทกรรมการพัฒนาทั้งหมดล้วนถูกผลิตสร้างขึ้นจากองค์กรภาครัฐที่ใช้กลไกอำนาจ ความรู้ และยึดโยงกับพันธกิจองค์กร ทำให้มีสนามทางวาทกรรมการพัฒนาที่ทับซ้อนกัน แฝงความแยบยลสำหรับฉกฉวยประโยชน์เชิงพื้นที่ลุ่มน้ำที่เป็นสนามทางกายภาพเพื่อรองรับภาคปฏิบัติทางวาทกรรมตามภารกิจองค์กร ขาดการบูรณาการร่วมกันจนเป็นเหตุแห่งกระบวนการกลายเป็นอื่นที่ผลลัพธ์ห่างจากเป้าหมาย “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

* นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Doctor of Philosophy Professor of the Doctor of Philosophy Program, Kasem Bundit University. E-mail: yaranee.add@gmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Professor of the Doctor of Philosophy Professor of the Doctor of Philosophy Program, Kasem Bundit University.

จากการพัฒนาแบบแยกส่วน ประชาชนเป็นเพียงหน่วยนับและเหยื่อของวาทกรรมการพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาเชิงพื้นที่ นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวควรยึดกรอบคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานตามยุทธศาสตร์ชาติ และนำข้อมูลภูมิสังคมและภูมินิเวศพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างเป็นฐานคิดในการออกแบบนโยบาย

คำสำคัญ: วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว, การพัฒนาเชิงพื้นที่, พื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง

Abstract

The purposes of this research article are to analyze the tourism development discourse for area-based development in the watersheds of lower east of southern region, gather geo-social data and conduct document analysis on tourism development policies and area-based research reports. The Fairclough's framework (2010) was applied for discourse analysis, and then synthesize and present the findings through interpretation. Explaining based on transdisciplinary approach and dialectical approach, it was found that the discourse on tourism development according to the development ideology was classified as follows: (1) Mainstream development discourse was a reproduction of capitalist ideology for area-based economic development, with a state of oppression, dominance, and expelling other discourses, comprising four models, which were multicultural tourism development zone, model community for sustainable community-based tourism, model city in the "Triangle of Stability, Prosperity and Sustainability" and the southern border economic area; and (2) The secondary development discourse built from ideology to create state security consists of four models: special development zone, development zone of southern border provinces, special administrative region of the southern border provinces and three southernmost provinces. All development discourses are created by government organization that use mechanisms of power, knowledge, and adhere to missions of organization, resulting in overlapping developmental discourse fields. The hidden ingenuity for exploiting the watershed area as a physical field to support the discourse practice according to missions of organization. The lack of integration has caused a process of diversification that results in a deviation from the goal of "security, prosperity and sustainability" of fragmented development. The people are merely units and victims of development discourse to achieve spatial development goals. The tourism development policies thus should adhere to the concept of sufficiency economy as the basis of the national strategy and geo-social and ecological data of the watersheds of lower east of southern region should be applied as a basis for policy design.

Keywords: Discourse on Tourism Development, Area-Based Development, Watersheds of Lower East of Southern Region

ความสำคัญของปัญหา

นโยบายสาธารณะเป็นสิ่งที่รัฐบาลสร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้บริหารการพัฒนาประเทศ มีกระบวนการการเมืองกำกับให้มีผลบังคับใช้เพื่อมุ่งเป้าหมายยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ที่ผ่านมามีกระบวนการทางนโยบายสาธารณะส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบจากบนสู่ล่าง ประชาชนอยู่ในสถานะภาพ “ผู้รับผลแห่งการพัฒนา” ขาดโอกาสและช่องทางการมีส่วนร่วมในขั้นตอนสำคัญ ทำให้นโยบายสาธารณะมักไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการแท้จริงของประชาชน ขณะที่บางนโยบายที่รัฐไม่ควรสร้างเพราะมีผลกระทบเชิงลบหรือก่อความสับสนจาก “กระบวนการกลายเป็นอื่น” Foucault (1980) ได้เสนอหลักการทำความเข้าใจนโยบายสาธารณะในสถานะ “วาทกรรม” ที่ช่วยแสดงถึงสถานะนโยบายสาธารณะในหลายโอกาสนั้น เป็นเพียงวาทกรรมการพัฒนาที่มีระบบและกระบวนการสร้าง/ผลิต เอกลักษณ์และความหมายเพื่อทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่และให้ยอมรับในฐานะ “วาทกรรมกระแสหลัก” รวมทั้งมีอำนาจกดทับ บังคับยึดเหนี่ยว และมีปฏิบัติการเมื่อนำไปปฏิบัติ ดังนั้นจึงมักพบว่านโยบายรัฐมีผลบังคับใช้และถูกนำไปปฏิบัติ แม้อยู่บ่อยครั้งที่ผลลัพธ์ไม่สามารถช่วยแก้ไข อุปสรรคการดำรงชีวิตหรือช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต สนองตอบความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ นักวิชาการด้านนโยบายศาสตร์จึงเสนอให้ศึกษานโยบายสาธารณะโดยวิธีหลากหลาย รวมถึงวิธีวิพากษ์แบบหลังสมัยใหม่ (Fischer, 1990) โดยเฉพาะการศึกษาในมุมมองวาทกรรม เพราะช่วยให้สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาสังคมได้ครอบคลุม เต็มเต็มได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (มุกวิ จิมพะเนาว์, 2563) ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวจัดเป็นนโยบายสาธารณะที่นำเอาอุปสงค์ปัจเจกบุคคลมาเป็นฐานคิด แต่กลับมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจและกลไกกระจายรายได้ มีคุณูปการโดยเป็นกลไกสร้างงาน สร้างอาชีพ ดังนั้นสถานะภาพของกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาของรัฐและถูกนำไปใช้กล่าวอ้างว่าช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน กระทั่งถูกนำมาใช้แปรสภาพเป็นนโยบายของทุกองค์กรภาครัฐในทุกระดับ และทุกกระทรวง และมักพบเห็นปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือลดความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ความด้อยพัฒนา และรวมถึงการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่จนกลายเป็นชุดวาทกรรมพัฒนากระแสหลักอย่างปัจจุบัน

เขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง (21) ตามประกาศ ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดลุ่มน้ำ พ.ศ. 2564 ประกอบด้วย 3 ลุ่มน้ำสำคัญ 4 ลุ่มน้ำสาขา ได้แก่ แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา-แม่น้ำโก-ลก และแม่น้ำเทพา-คลองท่าเรือ ครอบคลุมเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา จัดเป็นพื้นที่พิเศษด้านการปกครอง และมีสถานะเป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ สภาพภูมิสังคมพื้นที่นับว่ามีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวสูงจากฐานทรัพยากรความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี ตามวิถีชุมชนพหุวัฒนธรรม มีแหล่งอารยธรรมโบราณลังกาสุกะ อีกทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจำนวนหนึ่ง ที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายแผนพัฒนา อาทิ โครงการฟื้นฟูชายหาดในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส โครงการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่นในจังหวัดสงขลา โครงการขยายเส้นทางระบบขนส่งทางบกเชื่อมโยงในภูมิภาค โครงการส่งเสริมการผลิตภัณฑ์ชุมชนรองรับการท่องเที่ยว เป็นต้น

ทั้งนี้จากหลายสาเหตุการละเลยปัจจัยทางนิเวศวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรมตามแบบสังคมลุ่มน้ำ ปัจจัยทางประชากร ศาสนา ภาษา และประวัติศาสตร์ และรวมถึงสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งผลการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่ายุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้กรอบ “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง” ยังไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม (อภิวรรณ สมภาณี และคณะ, 2561) ด้วยปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (นราวิดี บัวขวัญ, 2557) รวมถึงภาพรวมของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังมุ่งพัฒนาด้านอุปทานการท่องเที่ยว (Supply Size) (ปกรณณ์ ลีมโยธิน และคณะ, 2562) ขาดการพัฒนาด้านอุปสงค์การท่องเที่ยว (Demand Size) (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2559) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผิดแปลกเนื่องจากกลไกการขยายตัวเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวนั้นอุปสงค์การท่องเที่ยวจะเป็นกลไกกำหนดอุปทาน ดังนั้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีสถานะคลุมเครือ จึงยังไม่บรรลุเป้าหมาย เกิดผลสัมฤทธิ์ด้วยว่าละเลย มองข้ามปัจจัยสภาพแวดล้อมการบริหารการพัฒนา นโยบายสาธารณะที่ยังไม่ช่วยแก้ไขอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ได้ รวมถึงยังก่อให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวบางพื้นที่ ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (ประเสริฐ ใจสม คณะ, 2563) นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะเมืองชายแดนทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองและเศรษฐกิจที่ขาดการวางแผนและมาตรการการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ขาดแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต จนอาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่นกรณี ปัญหาบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะในพื้นที่ปลายน้ำ จังหวัดนราธิวาส ปัญหาสิ่งเสียดัดและค้ำมนุษย์ในเมืองชายแดน ทั้งในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดยะลา ปัญหาสิ่งก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เข้ากับอัตลักษณ์พื้นถิ่น รวมถึงผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนหันไปพึ่งพาการท่องเที่ยวแทนอาชีพดั้งเดิม (มนัสนันท์ จันทรพิง และคณะ, 2558) ปรากฏการณ์ทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยังติดกรอบการวิเคราะห์นโยบายตามแนวคิดดั้งเดิมจนกลไก/กระบวนการทางนโยบายขาดประสิทธิภาพที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ และนำไปสู่ผลกระทบที่ไม่เป็นตามเจตนารมณ์ของนโยบายจากกระบวนการ “การกลายเป็นอื่น” การศึกษา นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างในมุมมองวาทกรรมการพัฒนาเพื่อนำไปสู่คำตอบเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง

วิธีการวิจัย

ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนานโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง โดยใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง โดยวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนา (Development Discourse Analysis) ตามแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมของ Fairclough, N. (2010) คือ (1) การวิเคราะห์ตัวบท (Text) เรียกว่า “ปริจเฉท” (discourse) ในรูปนโยบายฯ โดยพิจารณาองค์ประกอบ คือ Textual function Ideational function และ Interpersonal function (2) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระบบระหว่างตัวบทในรูปนโยบายฯ กระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย บริบท และกระบวนการสร้างตัวบทในรูปนโยบายฯ และ (3) ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) คือ การหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะตัวบทและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง/คุณภาพการ/ กระบวนการกลายเป็นอื่นของวาทกรรม นำเสนอข้อค้นพบด้วยเทคนิคการพรรณนาความในรูปแบบภาษาที่มีท่วงทำนองเฉพาะ โดยอาศัยแหล่งข้อมูล 2 แหล่งหลัก คือ (1) การศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับนโยบายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ถูกผลิต/สร้างจากรัฐและหน่วยงานรัฐ และ (2) การรวบรวมข้อมูลภูมิสังคมจากเอกสารราชการและรายงานวิจัยเชิงพื้นที่ ในช่วงปี พ.ศ. 2555-2564 ในช่วงการนำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2559) และ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) มาสู่การปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยยึดหลักเกณฑ์ (1) หลักการข้ามพ้นสาขาวิชา (Transdisciplinary Approach) และ (2) หลักการวิภาษวิธี (Dialectic) เพื่อสลายพรมแดนสาขาวิชาในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในสังคมภายใต้มุมมองทางวาทกรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเผยแพร่งานวิจัยที่สนใจต่อนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างในมุมมองวาทกรรมการพัฒนา อาศัยวิธีวิทยาในการวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนา ด้วยการวิเคราะห์ตัวบท (Text) นโยบายสาธารณะอย่างละเอียด โดยพิจารณาองค์ประกอบ คือ Textual function Ideational function และ Interpersonal function โดยการตีความและอธิบายความโดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลาง การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระบบระหว่างตัวบทในรูปนโยบายฯ กระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย บริบท และกระบวนการสร้างตัวบทในรูปนโยบายฯ และ การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) ที่มีต่อนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะวาทกรรมชุดหนึ่ง

ผลการวิจัย

วาทกรรมการพัฒนาและการกลายเป็นอื่นของการท่องเที่ยวไทย : การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ช่วยเสริมสร้างความเจริญมั่นคงกับพื้นที่และประเทศชาติผ่านการสร้างรายได้ รวมถึงเป็นฐานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สถานภาพการท่องเที่ยวจึงเป็นกลไกหลักช่วยรักษาเสถียรภาพ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ล้วนบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหรือเครื่องมือในการพัฒนาด้วยเสมอ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 เพื่อใช้เป็นแผนงานหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวประเทศไทยที่เป็นรูปธรรมครั้งแรก แม้ผลลัพธ์ที่ผ่านมาจะประสบความสำเร็จในแง่ของจำนวน และรายได้ พิจารณาได้จากลำดับการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว และการเดินทาง (Travel and Tourism Competitiveness Index) ที่จัดลำดับให้ไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ทั้งนี้ พัฒนาการการท่องเที่ยวไทยเริ่มมีบทบาทในภาคเศรษฐกิจมาตั้งแต่ช่วงต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลไทยสมัยนั้นได้ตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2522 กระทั่งปี พ.ศ. 2545 จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นับเป็นองค์การสถานปนาภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับ/บังคับใช้ระเบียบและข้อกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม จนการท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ กระทั่งมีการประกาศให้การท่องเที่ยวเป็น “วาระแห่งชาติ” และมีการจัดทำแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในประเด็น (5) การท่องเที่ยว ระบุว่า “การท่องเที่ยวอยู่ในฐานะกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ช่วยเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ” ซึ่งจะเห็นว่าทิศทางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวยังคงอยู่ในกรอบของการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ (Reproduction of Ideology) การพัฒนาแบบทุนนิยมที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างตัวเลขทางเศรษฐกิจ ระบุเป้าหมายด้านรายได้ในแผนงาน/โครงการในทุกระดับ มุ่งผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ ทดแทนรายได้จากส่วนอื่นๆ กระทั่งนำระบบเศรษฐกิจประเทศไปสู่การพึ่งพารายได้จากระบบการท่องเที่ยว ในช่วงก่อนวิกฤติการระบาดของไวรัสโคโรนา 19 ที่ผ่านมา ซึ่งเผยให้เห็นความเสี่ยงและผลพวงอันลึ้มเหลวจากการกลายเป็นอื่นของการพัฒนาการท่องเที่ยวตามกรอบอุดมการณ์การพัฒนาแบบทุนนิยมกว่า 6 ทศวรรษที่ผ่านมา ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นของกลุ่มผู้มีรายได้สูงเพียงกลุ่มเดียว ปัญหาคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ ความเหลื่อมล้ำแตกต่างในด้านการกระจายรายได้ คนท้องถิ่นการเข้าถึงหรือได้รับประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นอย่างไม่เป็นธรรม รวมถึงสร้างความขัดแย้งให้กับพื้นที่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวยังคงสำคัญในทุกรัฐบาล หลายหน่วยงานรัฐได้พยายามพัฒนาและออกแบบโครงการ/แผนงานโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไก เป็นเครื่องมือ ตลอดจนเป็นเป้าหมาย โดยบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรในหลายลักษณะ อาทิ พระราชบัญญัติ มติรัฐมนตรี หรือประกาศกฎกระทรวงต่างๆ แผนยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบัญญัติ เป็นต้น

วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และการกลายเป็นอื่น: พลวัตร

ทางวาทกรรมการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ นับเป็นปฏิบัติการทางนโยบายรัฐ ที่พัฒนาจากตัวแบบการวางแผนพัฒนาจากส่วนกลางแบบ Indicative Planning ภูมิภาคจังหวัดชายแดนใต้ แม้จะเป็นแหล่งรุ่มรวยทรัพยากรสูง แต่กลับยากจนด้านนโยบายการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้นำแนวคิดและอุดมการณ์การพัฒนาแบบ Indicative Planning มาปรับใช้ในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้กว่า 6 ทศวรรษ ผลลัพธ์ของการพัฒนาเชิงพื้นที่ยังเป็นภาพฝันและยังคงท้าทายนักพัฒนาในทุกสาขา นำไปสู่คำถามย้อนแย้งต่อกระบวนการทัศน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ว่า ภูมิภาคจังหวัดชายแดนใต้ที่มีอุดมสมบูรณ์จากความรู้มรดกทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมสูง หากแต่ผลสัมฤทธิ์แห่งการพัฒนายังน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์การเลี้ยวเบนดังกล่าวในมุมมองแบบหลังสมัยใหม่ว่าด้วยอุดมการณ์การพัฒนาและการกลายเป็นอื่นพบว่า นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้ได้แฝงฝังในหลายนโยบายการพัฒนาของหลายองค์กรสถาปนาและองค์ความรู้เชิงเทคนิคหลายรูปแบบ อาทิ ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2560 รวมถึงรูปแบบกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาภาค แผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัด แผนปฏิบัติราชการประจำปีของกลุ่มจังหวัด เป็นต้น โดยองค์กรสถาปนาและองค์ความรู้เชิงเทคนิคเหล่านี้ได้ผลิตวาทกรรมการพัฒนาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ด้วยกลไกการท่องเที่ยว ซึ่งโดยภาพรวมล้วนมุ่งผลิตวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สู่ “ความเป็นเมืองท่องเที่ยวพักผ่อนตากอากาศระดับโลก” โดยอาศัยใช้ชุดข้อมูลด้านศักยภาพทรัพยากรพื้นที่เป็นตัวตั้ง พบว่า ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สูงจากทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมสูง เป็นจุดแข็งสำคัญ อาทิ (1) มีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียง (2) มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ครบครัน และหลากหลาย ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย (3) มีบุคลากรด้านงานบริการที่มีประสิทธิภาพ ทักษะ และหลากหลาย (4) มีระบบคมนาคมขนส่งที่ครอบคลุม ส่วนจุดอ่อนสำคัญได้แก่ (1) การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม จนจำนวนนักท่องเที่ยวเกินกว่าปริมาณการรองรับนำไปสู่การคุกคามความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว (2) การพึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่งผลให้มีความอ่อนไหวต่อเสถียรภาพด้านเศรษฐกิจพื้นที่อย่างมาก (3) การบุกรุกในพื้นที่ท่องเที่ยวและการจัดตั้งสถานประกอบการที่ผิดกฎหมายจากการขยายตัวที่รวดเร็ว ส่งผลให้มีการเข้าไปจับจองพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าสงวน ที่ดินสาธารณะ หรือที่ดินของรัฐ (4) การเพิ่มขึ้นของปัญหาอาชญากรรม อุบัติภัย และการหลอกลวงนักท่องเที่ยว ทั้งนี้พิจารณาโอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า ยังมีศักยภาพรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในระดับสูงจาก (1) มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก (2) ความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย (3) รัฐบาลลงทุนในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ (4) มีขีดความสามารถรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ๆ ตามแนวโน้มของการท่องเที่ยวโลก อาทิ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กีฬา และนันทนาการได้ สำหรับอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่

พบว่า (1) การเดินสู่จุดหมายในการท่องเที่ยวยังจำกัด ระบบขนส่งทางอากาศยังจำกัด นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลานานเดินทางท่องเที่ยวจนจึงยังไม่ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือการท่องเที่ยวในวันหยุดระยะสั้น (2) สภาพเศรษฐกิจโลกซบเซา วิกฤติการณ์ต่าง ๆ เป็นตัวจุดรั้ง เช่น วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจโลก ปัญหาการก่อการร้ายและการก่อความรุนแรง การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 (3) การไหลออกของการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการ และ (4) ขาดแรงงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จากมาตรการของรัฐในการจำกัดการเดินทางของแรงงานข้ามชาติ

พลวัตวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง:

จังหวัดชายแดนภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างถือว่ามีความสำคัญสูงในพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยฐานทรัพยากรที่หลากหลาย ทั้ง ภูเขา ทะเล ทะเลสาบ พื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าพรุ อีกทั้งยังมีความหลากหลายของผู้คน ชุมชนมีวิถีความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรมประเพณีจำนวนมากจากวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้พยายามพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยนำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนพัฒนาของกลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาจังหวัด ใช้เป็นแนวทางกำกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ เพื่อมุ่งให้จังหวัดชายแดนใต้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สูงขึ้น นำไปสู่การสร้างรายได้ และกระจายรายได้ในพื้นที่ หากพิจารณาเชิงพื้นที่แล้วมักถูกกล่าวถึงในหลายรูปแบบสนามของวาทกรรมการพัฒนา อาทิ ด้ามขวานไทย จังหวัดชายแดนใต้ พื้นที่ปกครองพิเศษ และอื่นๆ ภายหลังประกาศจัดแบ่งเขตลุ่มน้ำ ตาม พรก. กำหนดลุ่มน้ำ พ.ศ.2564 โดยใช้เกณฑ์ทางภูมิศาสตร์ นิเวศวัฒนธรรม และนิเวศวิทยาการเมือง นโยบายการพัฒนาการพัฒนาเชิงพื้นที่ทับซ้อนทางอุดมการณ์มากยิ่งขึ้น รัฐบาลได้ใช้นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นกลไกขับเคลื่อนภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อมุ่งความสำเร็จเชิงอุดมการณ์การพัฒนา อีกทั้งยังใช้กลยุทธ์ลด-ทอนอุปสรรคปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยผนวกเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ปกครองแบบพิเศษ ภายใต้ต้นนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสภาความมั่นคงแห่งชาติ มุ่งหมายให้สะท้อนผลลัพธ์ “สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคนได้รับการปกป้อง พัฒนาบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์ 6 ประการ คือ (1) ให้จังหวัดชายแดนใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ (2) พัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่เพื่อธำรงไว้แห่งอุดมการณ์ความเป็นชาติ (3) ให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และร่วมกันแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ (4) พัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจ (5) สร้างความเชื่อมั่นและหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้ และ (6) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวถูกนำไปใช้เป็นเครื่องขับเคลื่อนอุดมการณ์ในหลายชุดวาทกรรมพัฒนาสำคัญ อาทิ (1) แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ให้เป็นไปทิศทางเดียวกัน และบังคับให้หน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการในการทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพ (2) แผนพัฒนาภาคใต้ชายแดน เพื่อเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ “เป็นแหล่งผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปที่สำคัญของประเทศ และเป็นเมืองชายแดนเชื่อมโยงการค้าและการท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่ภาคใต้และการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม” (3) แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน เพื่อพัฒนาโครงข่ายคมนาคมขนส่งสามารถเชื่อมโยงทั้งในและต่างประเทศ และการพัฒนาเมืองศูนย์กลางที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการขยายตัวทาง การค้าและการท่องเที่ยว ชายแดน และ (4) แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาของกระทรวง กรม กอง ของหน่วยงาน ภาครัฐทุกองค์กร ตลอดจนแผนพัฒนาแบบบูรณาการขององค์กรภาคประชาสังคมอื่น ๆ อีกมากมาย สภาพการณ์ ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ได้ถูกทำให้เป็นสนามทางนโยบายสาธารณะของทุกหน่วยงาน จึงกลายเป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนทางอุดมการณ์สูง สะท้อนผลลัพธ์ที่มีความคลุมเครือไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาในสังคมได้ นอกจากนี้ รัฐบาลได้มีนโยบายขับเคลื่อนโครงการเมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสนอ เพื่อพัฒนาพื้นที่ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจเฉพาะ โดยกระตุ้นให้เกิดการลงทุนจากภาคเอกชน เพื่อให้เกิด การสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีแผนการ ดำเนินงานโครงการเมืองต้นแบบฯ หลายโครงการ กรอบงบประมาณมหาศาล เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ มุ่งให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเจริญที่ปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง วิถีชีวิต ของทุกคนได้รับการปกป้อง บนพื้นฐานศักยภาพภูมิสังคมที่มี

นอกจากนี้ วิสัยทัศน์การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างในช่วง พ.ศ. 2550-2565 ที่ผ่านมามีส่วนใช้เทคนิคเชิงวาทกรรมการพัฒนาเชิงรุกมาโดยตลอดกระทั่งถึงยุคแผนพัฒนาภูมิภาคภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ส่วนมุ่งพัฒนาด้านอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว รวมถึงถูกกำหนดตำแหน่งเป็นประตูสู่ภูมิภาค (Gateway) ด้านการขนส่งทางทะเล ซึ่งหากพิจารณาวิสัยทัศน์ การพัฒนาพื้นที่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จะเห็นเตรียมพื้นที่ใหม่รองรับ การพัฒนาอุตสาหกรรมและแหล่งเศรษฐกิจใหม่ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การป้องกันปัญหาเพื่อลดวิกฤติการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 มุ่งเร่งพัฒนานโยบายเชิงรุกเพื่อเปลี่ยนประเทศที่มีรายได้ปานกลางเป็นรายได้สูง สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคง และลดความเหลื่อมล้ำ เมื่อพิจารณาเชิงวาทกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พบว่า ถูกครอบงำทางอุดมการณ์จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนพัฒนาของกลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาจังหวัด โดยถูกกำกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ ตอบสนองตัวชี้วัดด้านจำนวนนักท่องเที่ยว มูลค่าการใช้จ่ายจากการบริโภค รวมถึงมุ่งเร่งขีดความสามารถด้านการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ โดยใช้เกณฑ์จำนวนนักท่องเที่ยว เร่งพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ รวมทั้ง หยิบยืมคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าความหลากหลายทางธรรมชาติเพื่อมาสร้างให้เกิดรายได้

ดังนั้นนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็นชุดวาทกรรมที่มุ่งสู่การพัฒนาเมืองศูนย์กลางบริการทางการท่องเที่ยวภายใต้ปฏิบัติการทางวาทกรรมการพัฒนา โดย (1) การกำหนดศูนย์กลางบริการท่องเที่ยวหลักคือ เมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นศูนย์กลางภูมิภาค และเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับประเทศมาเลเซียหรือพื้นที่อื่นๆ (2) พัฒนาเมืองศูนย์กลางบริการท่องเที่ยวรองรับการเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยวจากเมืองหลักที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีโครงสร้างบริการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างพร้อม ได้แก่ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส (3) พัฒนาเมืองชายแดนให้เป็นพื้นที่เสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยอาศัยผลพลอยได้จากการค้าชายแดนเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ สุโงโกลก เบตง ปาดังเบซาร์ ซึ่งแนวโน้มด้านการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างตั้งแต่อดีตจนถึงอนาคตจึงยังคงเป็นการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ทุนนิยม มุ่งอุตสาหกรรมการผลิตและบริการรองรับกลุ่มทุนและทุนข้ามแดน ปล่อยปะ ละเลย ทุนชุมชนอย่างตั้งใจ ผลดำเนินงานที่ผ่านมาแม้จะประสบผลสำเร็จในการเพิ่มจำนวนและรายได้ระดับหนึ่ง แต่ยังไม่มากพอที่จะสร้างรายได้ อาชีพแก่คนในพื้นที่ หากแต่เป็นการผลิตสร้างสนามวาทกรรมขององค์กรสถานปนาเพื่อช่วงชิงทางวาทกรรมการพัฒนาในรูปแบบสนามที่ซ้อนทับกัน ส่วนคนในพื้นที่เป็นเพียงเหยื่อและหน่วยนับของสนามวาทกรรมรัฐ เป็นผลจากนโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการแท้จริงของประชาชน

วาทกรรมวิเคราะห์การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง : วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างตามกรอบพิจารณาเชิงอุดมการณ์การพัฒนาสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) วาทกรรมการพัฒนากระแสหลัก เป็นการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่บนฐานคิดว่า ความล้าหลัง ความไม่มั่นคงเชิงพื้นที่ที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ ที่แก้ไขได้ด้วยกลไกการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาระบบโครงสร้างและสาธารณูปโภคโดยมุ่งรองรับโอกาส เม็ดเงิน และช่องทางสร้างรายได้แก่ประชาชนจากภายนอก โดยเป็นชุดวาทกรรมพัฒนาที่มีสภาพกดทับ ครอบงำและเบียดไล่วาทกรรมอื่นๆ ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 วาทกรรมเขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนใต้ เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรสถานปนาภายใต้พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555 ถือเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (Tourism Cluster) หรือเขตพัฒนาการท่องเที่ยวและถูกกำหนดเป็นวาระชาติ ถูกระบุไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยเป็นการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ เพื่อเป้าหมายด้านการสร้างรายได้และกระจายรายได้ โดยได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในปีพ.ศ.2563 เพื่อประกาศเขตพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มเติมบนฐานคิดการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวหรือเขตพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวจริงบนฐานศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดที่มีการขยายตัวร่วมกัน และแหล่งท่องเที่ยวหลักเพื่อเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อทำให้เกิดเป็นผลลัพธ์ ด้านการสร้างรายได้และกระจายรายได้ในพื้นที่ร่วมกัน

รูปแบบที่ 2 วาทกรรมชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นผลผลิตของวาทกรรม การพัฒนาแบบบูรณาการในบริบทการท่องเที่ยวที่ยังคงเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์การพัฒนาชุมชน และประเด็นการพัฒนาระดับโลกด้วยความยั่งยืนเพื่อประกอบสร้างความหมายและการดำรงอยู่ของวาทกรรม ชุมชน ผ่านการประดิษฐ์สร้างวาทกรรมการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดย องค์การบริหารการพัฒนา พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งนับเป็น องค์การสถาปนาที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2546 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2546 เพื่อทำหน้าที่บริหารและพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการ ตามแนวโน้มนโยบายการท่องเที่ยวและเทรนด์ การท่องเที่ยวใหม่ โดยมีกลยุทธ์สำคัญคือการสร้างสนาความกรมการพัฒนาใหม่ว่า “ด้วยชุมชนและความยั่งยืน ในบริบทการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ” ให้สอดคล้องกับแนวโน้มความต้องการนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่สนใจ และต้องการท่องเที่ยวแบบใช้ชีวิตเหมือนคนท้องถิ่นและใช้จ่ายไปกับวิถีชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะแหล่งชุมชน ท้องถิ่นที่อยู่ในเมืองรอง มีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมสำคัญคือ รูปแบบการท่องเที่ยวตามรอยวิถีชีวิตดั้งเดิม ของชุมชนต่าง ๆ

รูปแบบที่ 3 วาทกรรมเมืองต้นแบบสามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน นับเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวาทกรรม การพัฒนารัฐขนาดใหญ่ (Big Push) โดยคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) โดยอาศัย มติคณะรัฐมนตรีในการสถาปนาวาทกรรม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ให้เป็นเมืองต้นแบบภายใต้ ภาควิถีปฏิบัติการทางวาทกรรมลักษณะการพัฒนาพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะ เพื่อให้มีการลงทุนจากภาคเอกชน เพื่อนำไปสู่การสร้างงานและสร้างรายได้ไปยังพื้นที่และรวมถึงการเพิ่มพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากเหตุการณ์ ความรุนแรง มีปฏิบัติการในรูปแบบการเชื่อมโยงพื้นที่ในลักษณะเครือข่ายประกอบด้วยอำเภอสุโขทัย-โก-ลก จังหวัดนราธิวาส เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนระหว่างประเทศ (International Border City) อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เพื่อพัฒนาเป็นเมืองต้นแบบเกษตรอุตสาหกรรมก้าวหน้าผสมผสาน (Agricultural Industry City) และอำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นเมืองต้นแบบการพัฒนาที่พึ่งพาตนเอง อย่างยั่งยืน (Sustainable Development City) โดยมีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกันบริหารจัดการ ภายใต้แนวคิด “สานพลังประชารัฐ ผ่านการลงทุนขนาดใหญ่” มีแนวทางการพัฒนาภายใต้วาทกรรมพัฒนาที่แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) ระยะเร่งด่วนเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุน เช่น ออกมาตรการด้านสิทธิประโยชน์การลงทุน จัดตั้งกองทุนส่งเสริมธุรกิจรุ่นใหม่ของแต่ละอำเภอ เป็นต้น (2) ระยะที่ 2 ปีถัดมาเพื่อสนับสนุนการลงทุน ระยะแรก-อำเภอหนองจิก ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตการเกษตรเป็นสินค้า OTOP ปรับปรุงท่าเรือปัตตานี และถนน-อำเภอสุโขทัย-โก-ลก จัดตั้ง Free Trade Zone ก่อสร้างสะพานโก-ลกแห่งที่ 2 ศึกษาความเหมาะสม ศูนย์กระจายสินค้า คลังสินค้า โรงงาน ศูนย์นิทรรศการ ฯลฯ - อำเภอเบตง พัฒนาการท่องเที่ยวครบวงจร และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพระบบไฟฟ้าและระบบโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ (3) ระยะต่อไป ในการเชื่อมโยงระบบขนส่งทั้งหมดไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

รูปแบบที่ 4 วาทกรรมเขตพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนใต้ นับเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวาทกรรมการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาตามบริบทอัตลักษณ์พื้นที่ เป็นการนำเอาพลังพื้นที่มานำเสนอ สร้างและสถาปนาสนามวาทกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจเฉพาะและรวมถึงเศรษฐกิจการท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เป็นองค์กรพิเศษตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 มีภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่หยิบเอาตัวตนและคุณค่าคนพื้นถิ่นเพื่อสร้างสนามทางวาทกรรมพัฒนาให้เป็นพื้นที่และสร้างอำนาจทางวาทกรรมผ่านความเป็นเป็นสินค้าและบริการ มีการประดิษฐ์สร้างทางวาทกรรมโดยการชูประเด็นความเข้มแข็งของสินค้าชุมชนผ่านตราสินค้า (แบรนด์) ชุมชนให้มีความเป็นเอกลักษณ์รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้ชื่อแบรนด์ “ปัตตานา” (Patyana) โดยใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรวมทั้งมีการใช้ความรู้เรื่องผังเมืองในท้องที่มาผสมผสานเพื่อสร้างจุดขายที่ไม่เหมือนสินค้าในพื้นที่อื่นๆ เศรษฐกิจและการพัฒนากับสาเหตุของความไม่สงบ

(2) วาทกรรมการพัฒนากระแสรอง ซึ่งเป็นวาทกรรมการพัฒนาตามอุดมการณ์ความมั่นคงแห่งรัฐ ภายใต้กรอบคิด “ความเป็นชายแดนที่ไม่มั่นคง” จึงมีรูปแบบของภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่ผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาความมั่นคงเชิงพื้นที่ ใช้กลไกขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมการบริหารการพัฒนาโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ มุ่งให้เกิด “สังคมปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง ทุกวิถีชีวิตได้รับการปกป้อง และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน” ทั้งนี้ วาทกรรมการพัฒนากระแสรอง ได้แก่

รูปแบบที่ 1 วาทกรรมเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ คณะรัฐมนตรีมีมติจัดตั้งเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจขึ้นใน 23 พฤศจิกายน 2549 โดยกำหนดให้พื้นที่จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา (อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอเทพา) เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ซึ่งนับเป็นวาทกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มุ่งอุดมการณ์ความมั่นคงแห่งรัฐ โดยใช้กลไกการท่องเที่ยวแฝงในภาคปฏิบัติทางวาทกรรมในรูปแบบโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อจะนำไปสู่ความสงบสุข สันติสุข และความมั่นคงแห่งรัฐ สอดคล้องกับแผนการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ มุ่งเป้าการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความเจริญ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยไม่ใช้วิธีการรุนแรงเข้าแก้ปัญหา โดยการใช้มาตรการจูงใจผู้ประกอบการให้ลงทุนในพื้นที่ ได้แก่ มาตรการภาษีและค่าธรรมเนียม มาตรการด้านการเงิน และมาตรการด้านประกันภัย ปัจจุบันที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) เห็นชอบขยายเวลามาตรการสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ออกไปอีก 3 ปี เพื่อจูงใจผู้ประกอบการให้ลงทุนในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคงให้แก่ประชาชนระยะยาว

รูปแบบที่ 2 วาทกรรมเขตพัฒนากลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 มีกรอบแนวคิด 3 ประการ คือ (1) การจัดการปัญหาในระดับพื้นที่ที่เชื่อมโยงกันระหว่างจังหวัด ลักษณะเป็น Sub-region ทั้งปัญหาด้านสังคมและปัญหาเศรษฐกิจ (2) ใช้หลักความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ การผลิต การค้า และการลงทุนเน้นความร่วมมือ

ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและสังคม และ (3) ยุทธศาสตร์ในจังหวัดใกล้เคียงกันจะมีจุดเน้นของแต่ละจังหวัดที่ต่างกัน แต่เกื้อกูลกัน ความร่วมมือกันในการที่จะแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาเร่งด่วนของชาติ ที่อยู่บนพื้นฐานความร่วมมือ กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล โดยให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม การบริการและการท่องเที่ยว โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นประตูการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว กระทั่งได้ปรับวิสัยทัศน์กลุ่มจังหวัดจากเดิม “ศูนย์กลางการพัฒนาทางพารา ฮาลาล และการท่องเที่ยว สู่อาเซียน” เป็น “ประตูการค้าชายแดน การท่องเที่ยว สู่อาเซียน” ในปัจจุบัน

รูปแบบที่ 3 วาทกรรมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวาทกรรมการพัฒนาที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เสนอขึ้นโดยใช้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจนำสำหรับแก้ปัญหาความมั่นคงเชิงพื้นที่ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ถูกใช้เป็นกรอบดำเนินแผนงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีชุดภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม คือ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)” นำไปสู่การปฏิรูปองค์กรผู้รับผิดชอบการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดน ภาคใต้ (กส.ชต.) ที่มีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นฝ่ายเลขานุการ เพื่อจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อมาได้ปรับกลไกองค์กรผู้รับผิดชอบใหม่เป็นกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักทั้งระบบ โดยในระดับพื้นที่มอบหมายให้ กอ.รมน.ภาค 4 เป็นหน่วยรับผิดชอบแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคง และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศอ.บต.) เป็นหน่วยรับผิดชอบด้านการพัฒนา รวมถึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษเศรษฐกิจจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (กพต.) ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเร่งรัดการพัฒนาและติดตามผลการพัฒนาในพื้นที่ผ่านแผนงานโครงการและการจัดตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันวาทกรรมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นำไปสู่การสร้างสนามทางนโยบายขององค์กรหลากหลายที่มีภาคปฏิบัติการที่แตกต่างกัน มีประชาชนในพื้นที่เป็นผู้รับผลการพัฒนาในทุกมิติ รวมถึงการท่องเที่ยว โดยหยิบเอาชุมชนต้นแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนต้นแบบด้านความมั่นคงยั่งยืน และรวมถึงถึงชุมชนต้นแบบวิถีพอเพียงเป็นชุดปฏิบัติการทางวาทกรรมในสนามวาทกรรมเดียวกัน

รูปแบบที่ 4 วาทกรรมเขตปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่ยังมีสภาพคลุมเครือ ยังไม่ชัดเจน หากแต่เป็นกระแสที่ถูกกล่าวถึงมาเกือบ 2 ทศวรรษ รวมถึงมีสถานะการขับเคลื่อนจากภาคประชาชนและภาคประชาสังคมสูงเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงและเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ วาทกรรมเขตปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อทางเลือกแบบขว้างหินถามทาง ในการเป็นตัวแบบเพื่อสนองตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่ ลดทอนความรู้สึกความเป็นคนอื่น รวมถึงมีพัฒนาการที่น่าสนใจกว่าวาทกรรมการพัฒนาอื่นใด ด้วยเหตุว่ามีพลวัตรทางอุดมการณ์การพัฒนาที่พัฒนามาจาก

ความต้องการแก้ไขของความมั่นคงของส่วนกลางอย่างเดียว กระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาที่มุ่งนำอัตลักษณ์ทางศาสนา มาร่วมบูรณาการการพัฒนาในรูปแบบวาทกรรม “เขตปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จังหวัดชายแดนภาคใต้” กระทั่งปัจจุบันพัฒนาสู่ “เขตปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่มุ่งความมั่นคงและเศรษฐกิจเป็นหลัก มีชุดภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่นำเอา “ธรรมชาติของเมืองชายแดน” มาเป็นกรอบคิดการพัฒนาด้วยการยกประเด็น อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ และรวมถึงปัญหาความเลื่อมล้ำ เป็นสำคัญ ดังนั้นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงใช้กลยุทธ์การลดทอน บดบังปัญหา ประสิทธิภาพแต่ช่วยยกประเด็นเศรษฐกิจและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้ดีขึ้น ช่วยเบี่ยงเบน หลีกเลียง ทดแทนวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทหารในการนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าของคนในพื้นที่ กลไกการท่องเที่ยว จึงถูกนำไปกล่าวอ้างว่าจะเป็นทางเลือกที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ และความมั่นคงในพื้นที่ที่ดีที่สุด

คุณูปการคุณูปการ/ ผลกระทบ/ กระบวนการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง : พิจารณาในมิติคุณูปการจากการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีหลายประการ กล่าวคือ ในรูปตัวบททางวาทกรรมการท่องเที่ยวว่ามีพลังต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาที่สร้างการเปลี่ยนแปลง ได้ทั้งทางกายภาพ ทางสังคม และวัฒนธรรมถิ่น รวมถึงจิตวิญญาณของพื้นที่ด้วยกระบวนการผลิตสร้างในลักษณะ “ระเบียบวินัย” สำหรับกำหนดกฎเกณฑ์บังคับให้คนในสังคมยอมรับ ปฏิบัติตาม และนำไปสู่การเข้าไปจัดการ ที่ปราศจากการขัดแย้ง ส่วนในระดับภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมแล้ว การท่องเที่ยวยังอยู่ในสถานะเครื่องมือ ที่มีพลังต่อการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างความพึงพอใจของคนในพื้นที่ต่อบทบาทของภาครัฐในทางบวกมากที่สุด จนถูกกล่าวอ้างว่าเป็นกลไกที่จะนำสังคมไปสู่ความสันติสุขสงบ และลดทอนความขัดแย้งในพื้นที่ลงได้ จึงนับได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวมีประโยชน์เชิงสังคมโดยมีส่วนส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในสังคม ลดความรุนแรง ก่อให้เกิดสันติภาพ ความสงบ ร่มเย็น อีกทั้งมีส่วนในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่น ช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ขจัดปัญหาการเคลื่อนย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเขตเมือง ผ่านการสร้างงาน กระจายรายได้ในพื้นที่ ในระดับภาคปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมต่อวาทกรรมนั้น พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวช่วยสร้างเสริมความรู้สึกไม่ถูกทอดทิ้งจากรัฐ ผ่านกลยุทธ์การเยียวยาความเลื่อมล้ำ ของกิจกรรมการพัฒนา รวมถึงการสร้างคุณค่าของอัตลักษณ์ถิ่น ช่วยทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการพัฒนาของรัฐ พึงพอใจต่อกิจกรรมการจัดสวัสดิการรัฐอย่างเท่าเทียม เป็นรูปธรรม ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ รวมถึงความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่อันเป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนในสถานะ “ผู้มีคุณูปการทางเศรษฐกิจ”

สำหรับผลกระทบ/กระบวนการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ ฝั่งตะวันออกตอนล่าง พบว่า การพัฒนาพื้นที่ด้วยกลไกการท่องเที่ยวแม้จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ หลายประการ อาทิ โครงการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขนาดใหญ่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยรัฐ ทั้งเส้นทางคมนาคม สนามบิน สะพานข้ามแม่น้ำ ตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน หอชมเมือง สกายวอร์ค และรวมถึงโครงการ บำรุงทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติของรัฐ อาทิ การพัฒนาชายหาด การบูรณเกาะ การกำหนดแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น โครงการเหล่านี้ถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยกลไกอำนาจรัฐ เพื่อปกป้องคุ้มครองทรัพยากรส่วนรวม

แต่ในหลายโครงการกลับนำมาซึ่งการลดทอนสิทธิชาวบ้าน และอำนาจชุมชน โดยการกีดกันการแสดงความคิดเห็น ไม่มีช่องทางและโอกาสมีส่วนร่วมตามสิทธิที่มี ทำให้ชาวบ้านออกมาประท้วงเรียกร้อง หรือต่อต้านรัฐ อาทิ โครงการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่น พื้นที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลา โครงการฟื้นฟูชายหาดนราทัศน์ จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น รวมถึงในอีกหลายโครงการยังละเลย ขาดช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรก โดยเฉพาะโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพยากรทางธรรมชาติของรัฐ เป็นเหตุให้เป็นการพัฒนาที่ซ้อนทับสิทธิชาวบ้าน ละเลย หรือเบียดไล่วิถีวัฒนธรรมถิ่น นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและรัฐ ก่อให้เกิดการเรียกร้อง หรือประท้วงไม่เห็นด้วยต่อโครงการ นอกจากนี้ ผลพวงจากการพัฒนาการท่องเที่ยวขนาดใหญ่และรวดเร็ว ได้นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติและการหดหายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ตามธรรมชาติ เกิดการกระจุกตัวของพื้นที่เศรษฐกิจ ก่อให้เกิดปัญหาความแตกต่าง เหลื่อมล้ำระหว่างเขตเมืองกับพื้นที่ชนบท ในแง่มุมมองกระบวนการกลายเป็นอื่นของการพัฒนาการท่องเที่ยว ในพื้นที่ พบว่า ก่อให้เกิดปัญหาการซ้อนทับกันด้านนโยบายการพัฒนาระหว่างหน่วยงาน องค์กรและสถาบัน จากกรณีการสถานปนา วาทกรรมและสนามวาทกรรมที่ซ้อนกัน กระทบต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ อีกทั้งยังทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ความเชื่อใจ และไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ปรากฏการณ์ ของการขาดการบูรณาการเชิงพื้นที่ของโครงการ/ แผนงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรรัฐ ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง หากแต่ใช้โครงการ/แผนงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือจนนำมาสู่ผลลัพธ์ของการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความสูญเสีย งบประมาณสูง ปัญหาคอร์รัปชัน รวมถึงปัญหาความคลุมเครือเชิงเทคนิคการออกแบบภาคปฏิบัติทางวาทกรรม ที่แตกต่างกัน ลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อให้เกิดการขาดความร่วมมือ ขาดการพึ่งตนเองของชุมชน รวมถึงการลดทอน ภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน รวมไปถึงขัดแย้งกับวาระการพัฒนาระดับชาติ รวมถึงแผนพัฒนาระดับชาติที่มุ่งสร้าง สังคมพอเพียง พึ่งตนเองได้ดังปรากฏในอุดมการณ์การพัฒนาที่รัฐประกาศไว้

สรุปและอภิปรายผล

บริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง ต่างมีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจ มุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยนำเสนอ ความเป็นดินแดนพหุวัฒนธรรมและเมืองชายแดนเป็นจุดดึงดูด ส่วนเป้าหมายรองเป็นแนวทางพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคง สามารถจำแนกวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวตามอุดมการณ์การพัฒนาได้คือ (1) วาทกรรมการพัฒนากระแสหลัก เป็นการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยวาทกรรม 4 รูปแบบ ได้แก่ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนใต้ ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เมืองต้นแบบ “สามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และเขตพื้นที่ เศรษฐกิจชายแดนใต้ และ (2) วาทกรรมการพัฒนากระแสรอง ถูกประกอบสร้างจากอุดมการณ์เพื่อสร้าง ความมั่นคงรัฐ ประกอบด้วย เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ เขตพัฒนากลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ เขตปกครองพิเศษ

จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งหมดล้วนถูกผลิตสร้างขึ้นจากองค์กรภาครัฐที่ใช้กลไกอำนาจ ความรู้ และยึดโยงกับพันธกิจองค์กร ทำให้มีสนามทางยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ทับซ้อนกัน แฝงความแยบยลสำหรับฉกฉวยประโยชน์เชิงพื้นที่ลุ่มน้ำที่เป็นสนามทางกายภาพเพื่อรองรับภาคปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ตามภารกิจองค์กร ขาดการบูรณาการร่วมกันจนเป็นเหตุแห่งกระบวนการกลายเป็นอื่นที่สร้างผลลัพธ์ห่างไกลจากเป้าหมาย “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” พิจารณาได้จาก ข้อสรุปของแผนพัฒนาในทุกระดับ ทั้งแผนระดับท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาภาคใต้ รวมถึงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ที่ระบุผลจากการพัฒนาที่ไม่บรรลุเป้าหมาย อาทิ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2559) พบว่า ประสิทธิภาพสำเร็จตามเป้าประสงค์เพียงร้อยละ 35 ส่วนการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนทำได้เพียงร้อยละ 41 ของเป้าหมายทั้ง 3 ด้าน (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) เช่นเดียวกัน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) พบว่า มีตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานสูงกว่าเป้าหมายเพียง 1 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 3.85 มีตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย 6 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 23.08 และ มีตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมายถึง 13 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 50 ของเป้าหมายทั้งหมด (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565) ส่วนในระดับพื้นที่นั้นพบว่า เมื่อสิ้นสุดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว พหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ก็มีผลลัพธ์ไม่แตกต่างกันกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชาติที่กล่าวมา ทั้งนี้เป็นผลจากแนวคิดการพัฒนาแบบแยกส่วน ให้ประชาชนเป็นเพียงหน่วยนับจนตกอยู่ในสถานะเหยื่อยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาเชิงพื้นที่ นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ควรยึดกรอบคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานตามยุทธศาสตร์ชาติ และนำข้อมูลภูมิสังคมและภูมินิเวศพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นฐานคิดในการออกแบบนโยบาย

ผลการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง โดยพิจารณาให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความรู้ ความหมายและสถาปนารูปร่างสิ่งประดิษฐ์ทางยุทธศาสตร์ในลักษณะนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ พบว่า มีความแตกต่างไปจากความเป็นศาสตร์ทั่วไป หากแต่มีกระบวนการผลิตสร้างในลักษณะเป็นระเบียบวินัย (discipline) ที่กำหนดกฎเกณฑ์ให้คนในสังคมยอมรับ และเพื่อเข้าไปจัดการ ควบคุมกิจกรรมการพัฒนาใด ๆ สอดคล้องกับความเห็นของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) ให้ความเห็นว่า สุดท้ายแล้วยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นเพียงกระบวนการสร้าง/ผลิตอัตลักษณ์และความหมายให้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสังคมทั้งความรู้ ความจริง อำนาจ ซึ่งเมื่อไหร่ที่สังคมยอมรับจะกลายเป็น “ยุทธศาสตร์หลัก” ในประเด็นนี้ หากพิจารณาการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง จะพบว่า มียุทธศาสตร์พัฒนากระแสหลักใน 4 รูปแบบ ซึ่งล้วนเป็นการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ บนฐานคิดว่า “ความล้าหลัง ความไม่มั่นคงเชิงพื้นที่ที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ ที่แก้ไขได้ด้วยกลไกการท่องเที่ยว” ซึ่งสอดคล้องกับ ชลิตา บัญฑวงศ์ (2561) ซึ่งระบุว่าพัฒนาใด ๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ล้วนมุ่งแก้ไขด้านเศรษฐกิจเป็นลำดับต้นด้วยเพราะเป็นเงื่อนไขของประเด็นปัญหาอื่น ๆ ในขณะยุทธศาสตร์พัฒนากระแสรองถูกประกอบสร้างจากอุดมการณ์

เพื่อสร้างความมั่นคงของรัฐ ภายใต้กรอบคิด “ความเป็นชายแดนที่ไม่มั่นคง” จึงมีรูปแบบของภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาความมั่นคงเชิงพื้นที่ ใช้กลไกขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมการบริหารการพัฒนาโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ มุ่งให้เกิด “สังคมปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง ทุกวิถีชีวิตได้รับการปกป้อง และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน” ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสถานภาพของวาทกรรมวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป้าหมายความเป็นศาสตร์ และไม่ใช่วิถีปฏิบัติทางภาษา หากแต่เป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ที่ทำหน้าที่เป็นปฏิบัติการทางอำนาจที่มีการสร้างความหมาย แปรเปลี่ยนความหมาย และส่งต่อความหมาย สอดคล้องกับ วรเทพ ว่องสรรพการ (2561) ที่ระบุว่าวาทกรรมถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือทางอำนาจทางสังคมของผู้มีอำนาจมาโดยตลอด โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีลักษณะแบบชีวอำนาจ (biopower) นอกจากนี้การก่อรูปของวาทกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง เป็นลักษณะการนำชุดข้อมูลหลากหลายมาเชื่อมโยงปะทะประสานจนกลายเป็นชุดวาทกรรม อีกทั้งยังนำไปสู่การสร้างสนามทางวาทกรรม (discursive field) ขึ้นตามเจตนารมณ์ขององค์กรสถานปนที่ต่างกัน แม้จะอยู่บนพื้นที่กายภาพเดียวกันและนำมาซึ่งการทับซ้อนกัน จนกลายเป็นผลกระทบหรือกระบวนการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมพัฒนาจนเป็นเหตุแห่งปัญหาการซ้อนทับกันด้านนโยบายการพัฒนาระหว่างหน่วยงาน องค์กรและสถาบันจากกรณีการสถานปนาวากรรมและสนามวาทกรรมที่ซ้อนกัน ขาดการบูรณาการเชิงพื้นที่ จนนำมาสู่ผลลัพธ์ของการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความสูญเสียงบประมาณสูง ปัญหาคอรัปชั่น รวมถึงปัญหาความคลุมเครือเชิงเทคนิคการออกแบบภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่แตกต่างกัน ลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อให้เกิดการขาดความร่วมมือ ขาดการพึ่งตนเองของชุมชน รวมถึงกาลดทอนภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน รวมไปถึงขัดแย้งกับวาระการพัฒนาระดับชาติ รวมถึงแผนพัฒนาระดับชาติที่มุ่งสร้างสังคมพอเพียง พึ่งตนเองได้ดังปรากฏในอุดมการณ์การพัฒนาที่รัฐประกาศไว้ ดังนั้นจึงพบเห็นวาทกรรมการพัฒนาระเบียงที่เข้ามาบังงัดวาทกรรมกระแสหลัก อาทิ วาทกรรมเขตปกครองพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้จะมีสภาพคลุมเครือไม่ชัดเจน หากแต่เป็นกระแสที่มีสถานะการขับเคลื่อนจากภาคประชาชนและภาคประชาสังคมสูงในการแก้ปัญหาความมั่นคงและเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของคนท้องถิ่นรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุรสม กฤษณะจุฑะ และ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2562) กล่าวว่า วาทกรรมการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนคือ สนามการแข่งขันในการสร้างความหมายในการพัฒนาที่มีผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ซึ่งในบริบทสังคมไทยมักจะมีการสร้างวาทกรรมชุดอื่นมาผสมผสานกับวาทกรรมหลัก อันเป็นกลยุทธ์หาทางออกจากการคัดค้านของเสียงจากท้องถิ่น ดังนั้นเชื่อได้ว่าอนาคตแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานภูมิสังคมและความต้องการของคนในพื้นที่เป็นตัวตั้งจึงจะบรรลุถึงความยั่งยืนของการพัฒนาในที่สุด

ทั้งนี้ การประยุกต์แนวคิดวาทกรรมของแฟร์คอฟสำหรับใช้วิเคราะห์นโยบายสาธารณะจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการทางนโยบายสาธารณะได้ดียิ่งขึ้น เป็นอีกหนึ่งมุมมองที่ช่วยจัดระเบียบข้อมูล และเปรียบเทียบผลของนโยบายการพัฒนาที่ผ่านมากับผลการวิเคราะห์ในรูปแบบอื่น ๆ อีกทั้งยังช่วยเติมเต็มในแง่ของการจำแนก

ให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่องค์กรผู้มีหน้าที่ตรงและอ้อม รวมถึงผลอันเป็นอื่นจากปัญหาการขาดการบูรณาการทำงานเชิงพื้นที่ ดังกรณี การนำการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์ครัมมาใช้กับการวิเคราะห์วาทกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างที่ช่วยชี้ให้เห็นถึงความไม่ประสานความไม่ต่อเนื่อง และกระบวนการบิดเบือนของกระบวนการผลิตสร้างทางนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังกล่าว อีกทั้งยังช่วยทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อน ตลอดจนการยอมรับและต่อต้านวาทกรรมการพัฒนาระหว่างหน่วยงานรัฐเองที่พยายามสร้างและช่วงชิงสนามวาทกรรม และยังชี้ให้เห็นปัญหาความเบื้อหนาย ไม่เชื่อถือ ไม่ไว้วางใจต่อรัฐของประชาชน อันเกิดจากความรู้สึกซ้ำซากและซับซ้อนของภาคปฏิบัติการ จนนำไปสู่การไม่ให้ความร่วมมือ หรือแสดงออกซึ่งการต่อต้านนโยบายซึ่งพบเห็นได้ในพื้นที่ เช่นกรณีความขัดแย้งในกรณีโครงการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่นพื้นที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลา และพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ทั้งนี้ แม้จะพบว่ารัฐเป็นผู้ผลิตสร้างวาทกรรมหลัก แต่หน่วยงานของรัฐต่างๆ ก็ไม่ได้ประสานเสียงไปในทิศทางเดียวกัน ยิ่งทำให้เห็นภาพความลักลั่นกัน ขัดแย้งกันเองของกระบวนการสร้างวาทกรรมการพัฒนาที่หน่วยงานของรัฐแต่ละหน่วยอาจไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันเสมอไป จากผลการวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่าง พบว่า กลไกการท่องเที่ยวจะยังอยู่ในสถานะภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ในฐานะวาทกรรมการพัฒนาระแสหลักซึ่งนับได้ว่าเป็นโมเดลการแก้ปัญหาที่มีมายาวนานในบริบทการพัฒนาของภาครัฐไทย และยังนับได้ว่าเป็นหมูปากคอกที่หน่วยงานรับผิดชอบได้นำแนวคิดและเทคนิคนี้มาใช้มาอย่างยาวนานและพบได้ทั่วไปในกลุ่มประเทศโลกที่สาม รวมถึงประเทศไทย ปัจจุบันพัฒนาการเชิงเทคนิคทางนโยบายโดยนำกลไกการท่องเที่ยวให้กลายเป็นเครื่องมือของการแก้ปัญหาความมั่นคงเชิงพื้นที่ จนการท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือสร้างสันติสุขที่รัฐไทยนำไปใช้ซึ่งนับว่าแตกต่างจากประเทศอื่นใด ทั้งนี้อาจนับได้ว่าเป็นคุณูปการสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างกลายเป็นกลยุทธ์การแก้ปัญหาด้านรัฐศาสตร์ นอกจากนี้ ในรูปของตัวบท (Text) นั้นการท่องเที่ยวยังนับเป็นชุดวาทกรรมที่มีพลังต่อการพัฒนาที่ขับเคลื่อนได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ รวมถึงจิตวิญญาณของพื้นที่ สอดคล้องกับ ทรงสุข บุญทวงศ์ และคณะ (2566) ระบุว่า การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างความผูกพันระหว่างผู้คนกับพื้นที่ (People and Place) สร้างจิตสำนึกต่อถิ่นที่ของชุมชน (Sense of Place) รวมถึงสร้างการรับรู้เชิงอัตลักษณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเชิงพื้นที่ได้ ทั้งนี้ในระดับภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมแล้ว การท่องเที่ยวอยู่ในสถานะเครื่องมือที่มีพลังต่อการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ช่วยสร้างความพึงพอใจของคนในพื้นที่ต่อรัฐในทางบวก จนกลายเป็นการนำสังคมไปสู่ความสันติสุขสงบ และทอดความขัดแย้งแย้ง ในระดับภาคปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมต่อวาทกรรมคือ ความรู้สึกไม่ถูกทอดทิ้ง ผ่านกลยุทธ์การลดทอนความเลื่อมล้ำ สร้างคุณค่าของอัตลักษณ์ถิ่น อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมหนึ่ง เมื่อพิจารณาพัฒนาการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่าทำให้เกิดปัญหาการซ้อนทับกันด้านนโยบายและนำมาสู่ผลลัพธ์ของการกลายเป็นอื่นของวาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดสนามทางวาทกรรมการพัฒนาในพื้นที่หลายสนาม แม้จะเกิดจากอุดมการณ์ทางวาทกรรมชุดเดียวกัน อันเกิดจากมืองค์กร/สถาบันการสถาปนาหลายองค์กรที่ขาดการบูรณาการภารกิจ

การพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกัน ส่งผลให้สูญเสียงบประมาณสูง รวมถึงปัญหาความคลุมเครือเชิงเทคนิคการออกแบบ ภาควิชาการทางวาทกรรมที่แตกต่างกัน ลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อผลกระทบทางวาทกรรม นั่นคือ ขาดความร่วมมือ ขาดการพึ่งตนเอง รวมถึงภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนน้อยลง ขัดแย้งกับวาระการพัฒนาในระดับชาติ รวมถึง แผนพัฒนาระดับชาติที่มุ่งสร้างสังคมพอเพียง พึ่งตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานผู้รับผิดชอบควรบูรณาการภารกิจการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อสร้างผลลัพธ์ด้านการพัฒนา เชิงพื้นที่ให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนแก่การใช้ชีวิตของคนในพื้นที่
2. หน่วยงานผู้รับผิดชอบควรมุ่งสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเสริมสร้าง การพึ่งตนเอง รวมถึงภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนโดยนำแนวทางตามพระราชดำริด้านความพอเพียงเพื่อนำไปสู่ การสร้างการพึ่งตนเอง รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป
3. การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาผลกระทบทางนโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยกลไกการท่องเที่ยว ที่ยั่งยืน รวมถึงควรศึกษาแนวทางบูรณาการภารกิจในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อให้เกิดสันติสุข ที่ยั่งยืนแก่การใช้ชีวิตของคนในพื้นที่

บรรณานุกรม

- Fairclough, N. (2010). **Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language**. Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Foucault, M. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writing 1972-1977**. The Harvester Press.
- Fischer, F. (1990). **Politics, Values, and Public Policy: The Problem of Methodology**. Westview.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)**. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570)**. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ชลิตา บัญฑิต. (2561). **เศรษฐกิจและการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: การสำรวจเชิงวิพากษ์**. ภาควิชาสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น = Development discourse**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). วิชาษา.
- ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2559). **การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท่องเที่ยวอ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี**. การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติ และนานาชาติ ครั้งที่ 7.

- ทรงสุข บุญทางค์ และคณะ. (2566). การบูรณาการจิตวิญญาณแห่งถิ่นที่สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการจัดการประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว กรณีศึกษา พื้นที่ป่าต้นจากของชุมชนไทรทอง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี. **วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์**, 6(3), 120-134.
- ปรกรณ์ลิ้มโยธิน และคณะ. (2562). **การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์การก่อความไม่สงบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสาม จังหวัดชายแดนใต้**. การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 10.
- ประเสริฐ ใจสม คณะ. (2563). บทปัจจัยของความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเมืองรอง. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร**, 8(1), 133-144.
- นราวดี บัวขวัญ และคณะ. (2557). **แผนงานวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สู่อาเซียน**. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มนัสนันท์ จันทรพิ้ง และ ปณายุ ไชยรัตนานนท์. (2558). แนวทางการลดผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **Veridian E-Journal, Slipakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, 8(2), 2922-2936.
- มุกกรวี ฉิมพะเนา. (2563). การศึกษานโยบายสาธารณะกับมุมมองเชิงวาทกรรม. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, 9(4), 293-305.
- วรเทพ ว่องสรรพการ. (2561). วาทกรรมความเป็นไทยกับการควบคุมทางสังคม. **วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 40(1), 124-157.
- สุรสม กฤษณะจุฑา และ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2562). วาทกรรมและการสร้างความหมายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 15(2), 38-66.
- อภิวัฒน์ สมานธิ และคณะ. (2561). การแก้ปัญหาความมั่นคงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาโครงการกำปงตักวาและโครงการพาคนกลับบ้าน. **วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ**, 9(3), 45-59.